

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра слов'янської філології

Студентський проєкт «КОДЕКС ПЕРЕКЛАДАЧА»

Виконали групи ФППА-22-1, ФППА-23-1, ФППА-24-1

Хмельницький 2025

Вступ

Кодекс перекладача – це зібрання етичних і професійних норм, яких має дотримуватися перекладач у своїй роботі. Такий кодекс зазвичай встановлюється професійними об'єднаннями перекладачів і служить орієнтиром для забезпечення якості перекладу, добросовісності та конфіденційності.

В умовах глобалізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій роль перекладача стає дедалі важливішою: саме він допомагає подолати мовні й культурні бар'єри, сприяє міжнародній співпраці та поширенню знань. Тому постає потреба чітко визначити права, обов'язки та моральні засади, якими має керуватися перекладач у своїй професійній діяльності.

Цей студентський проєкт створено з ініціативи студентів, оскільки на сьогодні в нашому університеті відсутній власний кодекс перекладача. Метою студентського проєкту «КОДЕКС ПЕРЕКЛАДАЧА» є підкреслити соціальну роль перекладу, визначити права і обов'язки перекладачів, закласти основи етичного кодексу, поліпшити економічні умови та соціальне середовище, в якому перекладач здійснює свою діяльність, а також надати рекомендації щодо норм поведінки для перекладачів і їхніх професійних організацій. Важливим завданням є також сприяння визнанню перекладу як окремої та самостійної професії.

Кодекс орієнтований на потреби як початківців, так і досвідчених перекладачів, замовників і роботодавців.

1. Права й обов'язки перекладача за законодавством України

1. Перекладачем може бути особа, яка вільно володіє мовою, якою здійснюється судочинство, та іншою мовою, знання якої необхідне для усного чи письмового перекладу з однієї мови на іншу, а також особа, яка володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими [4].

2. Перекладач допускається ухвалою суду за заявою учасника справи або призначається з ініціативи суду. Участь перекладача, який володіє технікою спілкування з глухими, німими чи глухонімими, є обов'язковою при розгляді справи, одним із учасників якої є особа з порушенням слуху. Кваліфікація такого перекладача підтверджується відповідним документом, виданим у порядку, встановленому законодавством [4].

3. Перекладачам, авторам інших похідних творів належить авторське право на здійснені ними переклад, адаптацію, аранжування або іншу переробку твору [3].

4. Перекладачі, автори інших похідних творів здійснюють свої права, за умови дотримання ними прав суб'єкта авторського права на твір, що зазнав переробки. [3]

5. Авторське право перекладачів та/або авторів інших похідних творів не перешкоджає іншим авторам здійснювати свої переклади і переробки тих самих творів, за умови дотримання авторського права на твори, що перекладаються чи переробляються. [3]

2. Кодекс професійної етики

1. Перекладач виконує лише ту роботу, в якій він компетентний. У разі сумнівів у власній компетентності перекладач зобов'язаний повідомити замовника (є в законі щодо роботи перекладачів в судді).

2. Перекладач повинен поважати роботу інших перекладачів, не приписувати собі чужі результати праці. Перекладачі поважають і підтримують

своїх колег, а також дбають про репутацію й авторитет перекладацької професії.

3. Вважається неприпустимим у присутності замовників відкрито поправляти свого колегу-перекладача, якщо він переводить неправильно, і взагалі як-небудь обговорювати якість його переклади.

4. Вважається неколегіальний і некоректним відводити замовника у свого колеги.

5. Перекладач зобов'язується не розголошувати третім особам зміст перекладених матеріалів(якщо інше не передбачено законом або контрактом).

6. Перекладач повинен достовірно, повно і точно передавати зміст оригіналу без спотворень. Недопустиме додавання, опущення або зміна змісту тексту без чіткої домовленості з замовником.

7. Перекладачі дотримуються принципу неупередженості(не виявляють упередженості ні до автора вихідного тексту, ні до цільових читачів перекладу).

8. Перекладач повинен постійно вдосконалювати свої знання та навички.

3. Важливі аспекти перекладацького етикету

1. Виконання перекладів в терміни з належною якістю.

2. Сумлінне ставлення до всіх своїх перекладацьким обов'язків.

3. Пунктуальність.

4. Дотримання дрес-коду.

5. Ввічливе і коректне ставлення з усіма учасниками перекладного заходу.

6. Вважається неприпустимим у присутності замовників відкрито поправляти свого колегу-перекладача, якщо він переводить неправильно, і взагалі як-небудь обговорювати якість його переклади.

7. Вважається неколегіальний і некоректним відводити замовника у свого колеги.

8. Ведення всіх контактів з фірмою замовника і її клієнтами тільки через відповідальну особу, яка відповідає за організацію перекладу і запрошення перекладачів.

9. Утримання від прямих телефонних контактів або листування електронною поштою з доповідачами та іншими представниками замовника, якщо це не обумовлено із замовником заздалегідь і не викликано гострою необхідністю.

4. Принципи точності, автентичності й культурної адаптації

1. Перекладач має розуміти культурні відмінності між мовами, володіти знаннями про звичаї, традиції та соціальні норми, а також адаптувати переклад відповідно до мовних і культурних особливостей цільової аудиторії, орієнтуючись на мовні засоби, звичні для конкретної групи читачів.

2. Перекладач повинен максимально точно передавати зміст вихідного тексту, зберігаючи його стиль і тональність, розрізняючи емоційну забарвленість слів та уникаючи суб'єктивних змін, що можуть спотворити авторський задум.

3. У процесі роботи з іноземними текстами перекладач зобов'язаний, за можливості, здійснювати переклад безпосередньо з оригіналу, уникаючи використання проміжних версій, щоб запобігти спотворенням змісту та неточностям.

5. Технічні навички

1. Перекладач має вміти працювати з комп'ютерними програмами та перекладацькими інструментами, знати основні формати документів.

2. Перекладач може використовувати штучний інтелект виключно як допоміжний засіб, а не як основний інструмент для виконання перекладу. Вся основна робота здійснюється самостійно, з ретельною перевіркою та корекцією результатів, щоб забезпечити точність, відповідність контексту та високий рівень якості перекладу.\

6. Стандарти професійної поведінки та відповідальності перекладача

1. Перекладач має право вимагати всіх необхідних умов для забезпечення високого рівня перекладацької компетентності, в тому числі і відповідних умов своєї праці (при усному перекладі – надійності транслявання апаратурою, при необхідності – зниження темпу мови оратора; при синхронному – надання промов ораторів напередодні, пауз у роботі для відпочинку і т. п.; при письмовому – надання довідкової та іншої літератури по темі).

2. Перекладач несе відповідальність за якість перекладу, а в разі якщо переказ художній або публіцистичний, має на нього авторське право, захищене законом, і при публікації перекладу його ім'я обов'язково повинно бути вказано.

3. Перекладач має право відмовитися від надання тексту інтерпретації, яку він/вона не поділяє або яка суперечить професійним обов'язкам.

4. Перекладач повинен мати широкі загальні знання, достатнє розуміння тематики перекладу й утримуватися від роботи у сфері, що виходить за межі його/її компетенції.

5. Перекладач повинен уникати недобросовісної конкуренції у своїй професійній діяльності, зокрема прагнути до справедливої оплати праці та не приймати гонорарів нижчих за встановлені законом або нормативними актами.

6. Перекладач не повинен шукати чи приймати роботу на умовах, що принижують його/її гідність або гідність професії.

7. Перекладач має виключне право дозволяти публікацію, представлення, трансляцію, повторний переклад, адаптацію, зміну чи інше відтворення свого перекладу, а також загальне право використовувати переклад у будь-якій формі.

8. За кожне публічне використання свого перекладу перекладач має право на винагороду згідно з умовами договору або законодавства.

7. Урахування мовних варіацій та індивідуальних особливостей

МОВЦЯ

1. Перекладач повинен враховувати діалектні особливості мови вихідного тексту, зокрема при роботі з мовами, що мають значне діалектне розмаїття (наприклад, китайська). Перед початком перекладу необхідно з'ясувати регіональне походження мовця.

2. Індивідуальні мовні дефекти (шепелявість, заїкання, гаркавість тощо) не мають впливати на зміст перекладу і не передаються у перекладі.

Використані джерела

1. Варга Н., Зикань Х., Берта Е. Діловий етикет перекладача. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2023.
2. Гнатюк О. Моральний кодекс перекладача. 2012. URL : http://gnathelen.blogspot.com/2012/12/blog-post_15.html?m=1 (дата звернення: 15.05.2025).
3. Закон України про авторське право і суміжні права. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2023. Випуск№ 57. 166 с. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
4. Цивільний процесуальний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
5. ATA (American Translators Association). URL : <https://www.atanet.org/about-us/code-of-ethics/> (дата звернення: 15.05.2025).
6. AUSIT Code of Ethics: Ukrainian Translation. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка. URL : <https://ausit.org/wp-content/uploads/2024/07/AUSIT-Code-of-Ethics-Ukrainian-translation.pdf>
7. NAJIT (National Association of Judiciary Interpreters and Translators). URL : <https://najit.org/wp-content/uploads/2016/09/NAJITCodeofEthicsFINAL.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).
8. Translators without Borders. URL : <https://translatorswithoutborders.org/wp-content/uploads/2022/03/Plain-language-Code-of-Conduct-for-Translators.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).